

TITULNÁ STRANA PREKLADU

STRONA TYTUŁOWA TŁUMACZENIA

Prekladateľ / Tłumacz: Slavomír Bachura, Mgr.
Zadávateľ / Zleceniodawca: Lexika s.r.o.
Číslo spisu/objednávky / Sygn. akt /zamówienie: 190322/1/1

PREKLAD číslo 006
z jazyka poľského do jazyka slovenského
TŁUMACZENIE nr 006
z języka polskiego na język słowacki

Predmet prekladu: recenzia
Przedmiot tłumaczenia: recenzja

Počet strán prekladanej listiny / Liczba stron tłumaczonego dokumentu: 5
Počet strán preloženej listiny / Liczba stron przetłumaczonego dokumentu: 9
Počet vyhotovení / Liczba egzemplarzy: 1

Svidník, 25.01.2019

Názov titulnej strany doplnenia prekladateľského úkonu znie:
Nazwa strony tytułowej aneksu do aktu tłumaczenia:
DOPLNENIE č. prekladateľského úkonu č.
ANEKS nr aktu tłumaczenia nr

Názov titulnej strany rovnopisu prekladateľského úkonu znie:
Nazwa strony tytułowej odpisu aktu tłumaczenia:
ROVNOPIS č. prekladateľského úkonu č.
ODPIS nr aktu tłumaczenia nr

Slavomír Bachura, Mgr.
8.mája 494/20, 089 01 Svidník
bachura.slavomir@gmail.com
tel.: +421 908 971 090
www.polskyjazyk.sk

prof. dr hab. Henryk Pietras SJ
Pontificia Università Gregoriana
piazza della Pilotta, 4
00187 Roma

Roma, 28 XI 2018

[Recenzja dorobku naukowego Milosa Lichnera]

Twórczość naukowa Milosa Lichnera obejmuje wiele rodzajów, od książek przez artykuły, recenzje i tłumaczenia literatury patrystycznej. Jego dorobek naukowy jest znaczny i choć niektóre tematy są przez niego podejmowane wielokrotnie, nie są to powtórzenia, ale spojrzenia komplementarne, z różnych punktów widzenia i w oparciu o coraz to inne teksty patrystyczne.

Pierwszy z udostępnionych mi artykułów, z roku 1996, poświęcony jest Augustynowi i jego podejściu do ubóstwa i sygnalizuje, że tenże biskup jest tym Ojcem Kościoła, który będzie przez Lichnera studiowany z największą uwagą. A jako że jest to autor bardzo płodny i mało kto w życiu przeczytał tyle, ile on napisał, starczy mu zajęcia na długie lata. Zwłaszcza, że przecież nie zajmuje się wyłącznie nim. I rzeczywiście: z 2001 roku mamy jego studium o łasce według Augustyna.

Prawdziwa twórczość naukowa Milosa Lichnera rozpoczyna się od roku 2008 roku, w którym opublikował artykuł o życiu i posłudze duchownych według św. Augustyna. Podejmuje temat cnót i wad księży, wymagających pokory i ciągłej współpracy z łaską. W tym też roku opublikował swój pierwszy tekst o *Enarrationes in Psalmos*, do którego to dzieła będzie niejednokrotnie wracał. Tematem jest biblijno-duszpastrskie podejście Augustyna do tej Księgi biblijnej.

W roku 2012 opublikował w „Viera a Život” artykuł o Matce Bożej w pismach Augustyna, oraz o eklezjologii św. Ireneusza, w „Studia Bobolanum” tekst o Augustynie i Antoninusz, a w „Teologický časopis” tekst będący analizą Augustyńskiego dzieła *De correptione et gratia*. Pokazuje nowość ujęcia łaski w tym dziele i znaczenie myśli Augustyna. W tym samym roczniku ukazał się też jego tekst o mariologii według Tertuliana. W tym samym roku Lichner opublikował też książkę o sakramencie chorych w ujęciu historyczno-teologicznym. Dla patrologa ważne jest, że na osiemdziesięciu stronach zebrał w niej świadectwa biblijne i patrystyczne pokazując, jak rozumienie tego sakramentu się rodziło i rozwijało.

Rok 2013 przyniósł duży artykuł o miejscu Pisma Świętego w życiu św. Augustyna w pracy zbiorowej na temat interpretacji Biblii. Innym osiągnięciem naukowym był artykuł w pracy zbiorowej *Wiara i Kultura* wydanej w Warszawie. Pisał tam o świętości Kościoła znoszącej cierpliwie grzechy jego członków. Podkreśla z naciskiem myśl Augustyna, że Kościół nie jest dla świętych, ale dla grzeszników, których prowadzi do nawrócenia i do zbawienia. Lichner będzie do tego tematu wracał w następnych latach, ciągle pogłębiając jego rozumienie. Opublikował też kolejny artykuł o *Enarrationes in Psalmos*, inny o pojęciu

zasługi u św. Augustyna, jeszcze inny, w „Nove Horizonty” o jego podejściu do skandali w Kościele, zwłaszcza związanymi z postawą duchownych. Sam przyznaje, że zajął się tym tematem pod wpływem całkiem współczesnych skandal i związanych z nimi zgorszeniem, by pokazać, że niestety już Augustyn jako biskup musiał się z tym mierzyć, nie jest to więc tylko fenomen naszych czasów. Milos Lichner zajął się też kwestią wzajemnych relacji Pisma Świętego i Tradycji w ujęciu Bazylego Wielkiego w artykule opublikowanym w „Viera a Život”. Chodziło mu o pokazanie, że oba te elementy są konieczne, by nie popaść w fundamentalistyczne podchodzenie do wiary; widać tego roku temat ten szczególnie leżał mu na sercu. Podejmuje też na nowo temat ubóstwa i skandali związanymi z duchownymi na przykładzie kłopotu, jaki miał Augustyn z jednym swoim mnichem, który w ukryciu przechowywał jakieś pieniądze, co miały być dla jego dzieci, a przed śmiercią dzieci wydziedziczył i darował pieniądze Kościołowi. Nie powinien był zostać mnichem zatrzymując pieniądze, ale i nie powinien wydziedziczać dzieci. Dla Augustyna jest to przykład karygodnej hipokryzji, co Autor uważnie relacjonuje. Pisał jeszcze w tymże roku o pojęciu Tradycji według Wincentego z Lerynu, o strachu przed śmiercią, o małżeństwach mieszanych według Ambrożego, o Filioque, i – jakby tego było mało – opublikował książkę o sakramencie bierzmowania. Wart uwagi jest też ciekawy artykuł w „Studia Theologica” o zagrożeniach fundamentalizmem w teologii. Píše o fundamentalizmach w innych religiach i wyznaniach, zasadniczo chodzi jednak o teologię katolicką, a także o postawę katolików, również na Słowacji.

W 2014 roku, poza publikacją doktoratu i Listu do Flawiana, znowu ukazało się sporo studiów Lichnera. W artykule o głównych założeniach eschatologii św. Ambrożego w „Nove Horizonty” analizuje liczne wypowiedzi biskupa Mediolanu, próżno jednak doszukuje się jakiegokolwiek oryginalności tego myślenia, gdyż rzeczywiście jej nie ma. Ambroży był przede wszystkim znakomitym retorem, który pięknie potrafił wyrazić po łacinie to, co przeczytał u innych autorów, niczego jednak szczególnego do teologii nie wniósł i był kopiowany i cytowany przede wszystkim ze względu na formę, a nie na treść. W artykule opublikowanym w tym samym czasopiśmie o egzegezie alegorycznej Ambrożego w służbie obrony miejsca grzeszników w Kościele, nawiązuje do swego tematu ulubionego, to znaczy do miłosierdzia i tolerancji dla słabych i upadłych, o czym już wspominałem. Daje tutaj jednak dodatkowe argumenty egzegetyczne na poparcie zdania Augustyna. Ten sam temat, ale znowu z innej strony, podejmuje Lichner w artykule opublikowanym w „Studia Bobolanum” *Le sacrement de l'Oraison dominicale selon saint Augustin*. Analizuje w nim przede wszystkim dwie mowy Augustyna (56 i 58) wygłoszone do katechumenów przy okazji *traditio orationis*. Pokazuje, że Augustyn nadaje Modlitwie Pańskiej wręcz sakramentalne znaczenie w odniesieniu do przebaczenia grzechów. Jej odmawianie jest jednocześnie prośbą jak i zobowiązanie, jakby paktem z Bogiem, gdzie człowiek deklaruje chęć i zamiar przebaczenia drugiemu, a Bóg obiecuje ze swojej strony odpuszczenie grzechów, czy dosłownie mówiąc „darowanie długów”. Augustyn traktuje sakramentalność Kościoła inaczej niż jest to przyjęte obecnie, gdyż nikt jeszcze nie sformułował twierdzenia o siedmiu sakramentach. Widzi je jednak w Słowie Bożym i w Bożym działaniu przez wszelakie znaki, w tym w odmawianiu Ojcze nasz. Artykuł Lichnera dobrze to ukazuje i dowodzi. W tym samym nader obfitym w publikacje roku, Milos Lichner opublikował też w „Verba Theologica” interesujący artykuł o miejscu Pisma Świętego w życiu teologa, również na przykładzie Augustyna. Jego

doświadczenie nawrócenia po usłyszeniu przypadkowej zachęty do czytania, o czym pisze w *Wyznaniach*, doprowadziło go do tego, że Pismo stało się nie tylko źródłem do uprawiania teologii, ale przede wszystkim do „teologicznego” życia. Autor analizuje wypowiedzi Augustyna i pokazuje, jak wielkie to miało dla niego znaczenie. I konkluduje słusznie zdaniem, które świadczy też o jego osobie i o jego pojmowaniu własnej misji teologa: teolog jest wezwany nie tylko do wykładania Pisma, ale by się pozwolił mu przeniknąć i by się starał pojmować swoje życie w świetle Pisma. Tekst w „Viera a Život” daje szersze spojrzenie na patrystyczne inspiracje teologii współczesnej, trochę po linii ojca de Lubaca, ale jego przemyślenia są interesujące, gdyż współczesnym teologom nie-patrologom często do głowy nie przychodzi, ile „nowych” pomysłów teologicznych zrodziło się już dawno w umysłach Ojców. I wreszcie ostatnia praca Lichnera z tego roku, w ramach projektu o pluralizmie myślenia w starożytnym chrześcijaństwie. Oczywiście pisze o Augustynie i studium to uzupełnia bardzo dobrze wszystko inne, co pisał o miłosierdziu i tolerancji, gdyż pokazuje, jak bardzo Augustyn starał się być wyważony w poglądach na ten temat. Nie tylko bronił miejsca słabych i grzesznych ludzi w Kościele, ale także sprzeciwiał się pobłażaniu zła. Pisze o „miłosiernych”, którzy lekceważą Boże przestrogi i ludzkie napomnienia, ufających bezbrzeżnie w Boże przebaczenie, co prowadzi ludzi do coraz większych upadków, a nie do nawrócenia. Udało się Autorowi w tym tekście dobrze przedstawić myślenie Augustyna, bez popadania w przeakcentowanie swojego ulubionego wątku, to jest cierpliwości Boga dla grzeszników, co zwykle nazywa tolerancją.

W tym samym roku ukazał się drukiem doktorat obroniony w Centre Sevres w 2011 roku, *Vers une ecclésiologie de la tolerantia*. Była to praca, która zdeterminowała w dużej mierze teologiczne zainteresowania Lichnera, warto więc zwrócić uwagę na jej wątki wiodące. Autor rozpoczyna tak, jak zwykle zaczynał św. Augustyn, to znaczy od opisu sytuacji eklezjalnej, która prowokuje do zajęcia się danym tematem. Pisze o grzechu w Kościele, o jego świętości, która wyraźnie niknie pod tłoczącymi się świadectwami upadków. Zauważa, że problem ten widział również Augustyn, nie chciał jednak zgodzić się z rygorystycznymi *katharoi*, którzy po prostu postulowali odrzucenie wszystkich grzeszników z Kościoła. Nie był też skłonny do laksyzmu, wypracował więc teoretyczne podstawy do zdyscyplinowanej tolerancji (*disciplinata patientia*). Książka nie jest prostym studium nad jednym terminem, jakim mogłaby być *tolerantia*, dlatego też już we wstępie poddaje analizie różne synonimy używane przez Augustyna dla określenia tej samej rzeczywistości w różnych jej aspektach; wykaz tych synonimów podaje w apendyksie). Także we wprowadzeniu przedstawia Autor *status questionis* omawiając prace na temat tolerancji jakie ukazały się wcześniej.

Punktem wyjścia dla Augustyna, a i tym tropem idzie Milos Lichner, jest osoba Jezusa Chrystusa i jego świętość. Tu jest początek i kamień węgielny świętości Kościoła. Autor ilustruje to zagadnienie na podstawie *Enarrationis* do Ps 148 i analizuje fundamentalne teksty na temat Chrystusa-Głowy Kościoła.

Na podstawie kilku wybranych mów Augustyna, Autor pokazuje, że świętość Kościoła nie jest punktem wyjścia, ale dojścia, realizuje się i rozwija, nic więc dziwnego, że nie jawi się wyraźnie od początku we wszystkich jego członkach. Augustyn rozwijał tę myśl z dyskusjach z pelagianami, którzy uważali, że grzechu nie mają. Wskazywał, że w samej

Modlitwie Pańskiej wezwanie „odpuść nam nasze winy” wskazuje na założenie grzeszności, z której tylko stopniowo można się wyzwolić.

W II rozdziale zajmuje się Autor Kościołem, który kuleje i cierpliwie znosi grzeszników, wspomagając ich. Kościół niesie na sobie grzeszników, jak Jakub nosił skóry zwierząt, alegoryzuje Augustyn, a jego kalectwo, to że kulał, jest właśnie figurą Kościoła, który kuleje pod ciężarem grzechów swoich członków. Na tym jednak także polega piękno Kościoła, że są źli chrześcijanie, którym inni mogą pomagać w nawróceniu i przez to i sami mogą się doskonalić i wspomagać biskupa w trosce o tych słabych.

W III rozdziale Autor analizuje wypowiedzi Augustyna o chrzcie i Eucharystii w tym samym kontekście, to znaczy pokazując, jak te sakramenty wspomagają słabych i grzesznych ludzi w rozwoju. Jak bowiem łaska chrztu jest jedna na całe życie, tak łaska związana z Eucharystią rozwija się w człowieku stopniowo, przetwarzając go jakby coraz bardziej w utożsamianiu się z Chrystusem. Ostatni rozdział, zgodnie z naturalną kolejną rzeczy, poświęcony jest eschatologii jako zwieńczeniu czasu tolerancji. W sumie jest to dobra książka, ukazująca nauczanie eklezjologiczne Augustyna z ważnej perspektywy i dająca klucz do czytania innych jego tekstów.

W pracy tej niezliczoną wręcz ilość razy cytuje Milos Lichner *Enarrationes in Psalmos* Augustyna. Wygląda, że jest to jego ulubione dzieło tego świętego. Nic w tym zresztą wielce dziwnego, gdyż jest to zbiór homilii bardzo ważny i bardzo skrupulatnie przez Augustyna przygotowany. Lechnar już w 2005 roku pisał o biblijno-duszpasterskim charakterze tego dzieła (licencjat z Paryża), w 2009 r. skupił się na komentarzu do Ps 118, w 2014 przedstawił *Enarratio* do Ps 132, a w 2016 roku zajął się pojęciem miłosierdzia w tym zbiorze homilii. Podkreśla, że według Augustyna szczytem miłosierdzia jest śmierć krzyżowa Chrystusa, który ciągle daje się ludziom jako „prawdziwy chleb z nieba”.

Rok 2015 przyniósł wydanie łącznie słowackie Augustyńskiego *De catechizandis rudibus*, z obszernym wstępem przedstawiającym to dzieło na tle innych pism katechetycznych tego samego autora, oraz kontekst konieczny do zrozumienia tego pisma. Drugim tekstem jest artykuł o życiu zakonnym według Augustyna, o jego regule i głównych wskazaniach na ten temat, a trzecim patrystyczna egzegeza historii Noego i potopu w czasopiśmie „Nove Horizonty”. W tym też roku Lichner uzyskał habilitację i opublikował pracę *Kontextuálny pohľad na sviatosť krstu v sermones svätého Augustína*. Pisałem już recenzję tej pracy, tutaj tylko zacytuję kawałek z zakończenia własnej recenzji: „Autor zbiera myśli Augustyna, pokazuje tok jego nauczania, często porywający i uwodzący z racji niezwykłych talentów retorycznych i w ogóle intelektualnych biskupa Hippony. Jest to bardzo kształtujące, gdyż wiele z nauczania Augustyna weszło do katechizmu i przez pryzmat jego słów i całych celnych sformułowań, w Kościele nadal interpretuje się Objawienie. Autor pokazuje jednak, że nie zawsze jego nauczanie da się we wszystkim wyprowadzić z Objawienia i to jest bardzo ważne.”

W 2016 roku ukazał się artykuł *Tolerantia pour les nouveaux baptisés*, w którym autor podejmuje mowy Augustyna do nowo ochrzczonych. Zwraca uwagę na nacisk mówcy na życie moralne chrześcijan, na wartość dobrego przykładu i szkodliwość złego, ale pisze też o konieczności tolerancji względem chrześcijan słabych, nie nadążających za ideałami wskazywanymi przez dobrych duszpasterzy. Jest to aspekt już studiowany przez Lichnera,

jednak warto go podejmować, gdyż jest on dość rzadko zauważany w mowach i pismach Augustyna, gdzie ginie wśród wypowiedzi raczej surowych i wręcz idealistycznie wymagających. Pisał również o miłosierdziu w *Enarrationes in Psalmos*, oraz opublikował tłumaczenie i opracowanie *Enchiridionu*.

Rok 2017 przyniósł studium o Pieśni nad pieśniami, w których analizuje Autor uwagi Augustyna na temat tej księgi w *Ecclesia peccatum*, co znowu daje mu okazję do zajęcia się miejscem grzeszników w Kościele. Ukazała się także we współpracy z Katarzyną Korabową nowa obszerna antologia tekstów patrystycznych.

W ostatnim roku ukazał się ważny artykuł o 80. Augustyńskiej homilii do Ewangelii św. Jana i o jej znaczeniu dla rozumienia teologii chrztu, a także równie ciekawy o eschatologii Grzegorza Wielkiego. Autor zauważa, że w wykładzie Grzegorza spotykamy całą łacińską tradycję wykładu rzeczy ostatecznych, z zastrzeżeniem, że bardziej może od innych podkreśla znaczenie modlitwy z zmarłych, zwłaszcza ofiarowywanych mszy. To on wprowadził zwyczaj odprawiania trzydziestu mszy za zmarłego, co – jak podaje przykład – pomogło nawet niegodziwemu mnichowi, który umarł nie ujawniwszy schowanych trzech złotych monet. Ostatnim z artykułów, z jakimi miałem możliwość się zapoznać jest tekst o Leonie Wielkim i jego teologii chrztu. Podkreśla w nim znaczenie Maryi jako figury Kościoła i chrystocentryzm proponowanej przez papieża duchowości.

Wspominałem już na początku o tłumaczeniach pism wczesnochrześcijańskich dokonanych przez Milosa Lichnera. Jest ich znacznie więcej. Mamy więc na przykład antologię tekstów kanonicznych i teologicznych z roku 2015 oraz z 2016 roku, oraz tłumaczenie bardzo ważnego tekstu chrystologicznego Leona Wielkiego, to znaczy jego *Listu do Flawiana* z roku 2014, poprzedzone obszernym wstępem ukazującym kontekst jego powstania i opatrzone bogatą bibliografią. Nadmienić trzeba, że tłumaczenia te są wydawane wraz z tekstem oryginalnym, co podnosi ich naukowe znaczenie.

Oprócz tych prac, Milos Lichner jest również autorem wielu recenzji naukowych.

Dorobek ten jest imponujący i nie mam wątpliwości, że Milos Lichner zapracował na promocję profesorską. Jego studia są coraz dojrzsze, podejmuje bliskie sobie tematy, by w każdym ich nowym podjęciu rozwinąć je i ukazać z nowej strony. Augustyn z Hippony, który był już przez wieki źródłem inspiracji dla pokoleń filozofów i teologów, jest też wyraźnie takim źródłem dla niego. Zawartość pism tego Ojca Kościoła nie została jeszcze wyczerpana, gdyż warto go czytać w nowych kontekstach i szukać u niego odpowiedzi na nowe pytania. Autor wszystkich przedstawionych prac tak właśnie czyni. Jest godne zauważenia, że jednak nie ogranicza się zupełnie do samego Augustyna i ze swojego zainteresowania nim nie czyni normy. Świadczą o tym tłumaczenia innych Autorów, a także kilka artykułów na inne tematy.

W każdym razie wnoszę o dopuszczenie kandydata Milosa Lichnera do dalszych etapów procedury w celu uzyskania stopnie naukowego profesora.

Prof. dr hab. Henryk Pietras SJ
Pontificia Universita Gregoriana
Piazza della Pilotta 4
00187 Roma

Roma, 28. 11. 2018

Recenzia vedeckej práce Miloša Lichnera

Vedecká tvorba Miloša Lichnera zahŕňa mnoho žánrov, od kníh, cez články, recenzie a preklady patristickej literatúry. Jeho výsledok práce je významný a hoci niektoré témy otváral niekoľkokrát, neboli to opakovania, ale komplementárne pohľady z rôznych uhlov videnia vždy vychádzajúce z iných patristických textov.

Prvý článok, ktorý mi bol sprístupnený pochádza z roku 1996 a je venovaný Augustínovi a jeho prístupu k chudobe a signalizuje, že ten istý biskup je tým cirkevným otcem, ktorému bude Lichner vo svojom štúdiu venovať najviac pozornosti. A keďže je to autor veľmi plodný a málokto prečítal v živote toľko, koľko on napísal, bude ním zamestnaný na dlhé roky. Zvlášť, ak sa nezaujíma výhradne iba oňho. A skutočne: z roku 2001 pochádza jeho práca o láske podľa Augustína.

Skutočná vedecká tvorba Miloša Lichnera sa začína od roku 2008, kedy publikoval článok o živote a duchovnej službe podľa sv. Augustína. Otvára tému cností a neduhov kňazov, ktoré si vyžadujú pokoru a neustálu láskavosť. V tom istom roku publikoval svoj prvý text o *Enarrationes in Psalmos*, ku ktorému sa bude neraz vracieť. Témou je biblický a duchovný prístup Augustína k tejto biblickej knihe.

V roku 2012 publikoval v časopise *Viera a Život* článok o Bohorodičke v Augustínovom diele a o ekleziológii sv. Ireneja, v časopise „*Studia Bobolanum*” text o Augustínovi a Antoninusovi, v Teologickom časopise text, ktorý je analýzou Augustínovho diela *De correptione et gratia*. Predstavuje nový prístup k chápaniu milosti v tomto diele a význam Augustínovho myslenia. V tom istom roku sa objavil aj jeho text o mariológii podľa Tertuliána. Rovnako v tom istom roku Lichner publikoval aj knihu o sviatosti chorých v historicko-teologickom chápaní. Pre patrológa je dôležité, že na osemdesiatich stranách zhromaždil biblické a patristické svedectvá, poukazujúc na to, ako sa rodilo a vyvíjalo chápanie tejto sviatosti.

Rok 2013 priniesol obsiahly článok o úlohe svätého písma v živote sv. Augustína uvedený v súbornom diele na tému interpretácie Biblie. Ďalším vedeckým vrcholom bol článok v súbornom diele *Wiara i Kultura* vydanom vo Varšave. Písal v ňom o sviatosti Cirkvi trpezlivo znášajúcej hriechy svojich členov. S dôrazom prízvukuje Augustínove myšlienky, že Cirkev nie je pre svätých, ale pre hriešnikov, ktorých privádza k návratu a spaseniu. Lichner sa bude k tejto téme vracieť v nasledujúcich rokoch, pričom bude neustále prehlbovať jej chápanie. Rovnako vydal ďalší článok o *Enarrationes in Psalmos* - o chápaní zásluhy u sv. Augustína a ďalší v časopise *Nové horizonty* o jeho prístupe ku škandálom v Cirkvi, zvlášť spojených s duchovnými. Sám priznáva, že sa zaoberá tou témou pod vplyvom súčasných škandálov a s nimi súvisiacim zhoršením, aby bohužiaľ dokázal, že už sv. Augustín ako biskup, sa musel s tým zmieriť. Nie je to teda fenomén iba našich čias. Miloš Lichner sa venoval aj otázke vzájomných vzťahov Svätého písma a Tradície v chápaní Bazila Veľkého – článok publikovaný v časopise *Viera a Život*. Chcel dokázať, že oba tieto prvky sú

nevyhnutné na to, aby sme sa vyhli fundamentálnemu chápaniu viery. Vidno, že v tom roku mu táto téma obzvlášť ležala na srdci. Na príklade problému, aký mal Augustín s jedným zo svojich mníchov, ktorý v skrýši prechovával nejaké peniaze, ktoré mali byť pre jeho deti, ale pred smrťou deti vydedil a peniaze daroval Cirkvi, sa znova venuje téme chudoby a škandálov súvisiacich s duchovnými. Ak zhromažďoval peniaze, nemal sa stať mníchom, ale nemal tiež vydediť deti. Pre Augustína je to príklad potrestania hodnej hypokrízy, ktorú autor sústredene predstavuje. Ešte v tomto roku písal o chápaní Tradície v myslení Vincenta z Lérins, o strachu pred smrťou, o zmiešaných manželstvách podľa Ambrósia Milánskeho, o Filioque, a – akoby toho nebolo málo – publikoval knihu o sviatosti birmovania. Pozornosti hodný je aj zaujímavý článok v časopise *Studia Theologica* o hrozbe fundamentalizmu v teológii. Píše o fundamentalizme v iných vierach a vyznaniach, v zásade však ide o katolícku teológiu, ako aj o stanovisko katolíkov, vrátane katolíkov na Slovensku.

Okrem publikovania doktorátu a Listu Flaviánovi sa v roku 2014 objavilo mnoho Lichnerových štúdií. V článku o hlavných princípoch eschatológie sv. Ambrósia Milánskeho uvedenom v časopise *Nové horizonty* analyzuje početné výpovede milánskeho biskupa, márne však pátra po originálnosti tohto myslenia, pretože v skutočnosti neexistuje. Ambrosius bol predovšetkým výborným rečníkom, ktorý dokázal v latinčine krásne vyjadriť to, čo sa dočítal u iných autorov. Nič osobité však do teológie nepriniesol a bol kopírovaný a citovaný predovšetkým z ohľadu na formu a nie obsah. V článku o alegorickej exegéze Ambrósia v službe ochrany zastúpenia hriešnikov v Cirkvi, uverejnenom v tom istom časopise, nadväzuje na svoju obľúbenú tému, to znamená na milosrdenstvo a toleranciu voči slabým a padlým, čo som už spomínal. Na tomto mieste však s cieľom podporenia názoru Augustína pridáva ďalšie argumenty exegézy. Tú istú tému, ale znova z inej strany, otvára Lichner v článku *La sacrement de l'Oraison dominicla selon saint Augustin*, publikovanom v časopise *Studia Bobolanum*. Analyzuje v ňom predovšetkým dva Augustínove prejavy (56 a 58) katechuménom pri príležitosti *traditio orationis*. Poukazuje, že v súvislosti s odpustením hriechu Augustín priznáva Otčenášu priam sakramentálny význam. Jeho odriekavanie je súčasne prosbou ako aj záväzkom, akoby dohodou s Bohom, v ktorej človek prejavuje chuť a zámer odpustenia druhému a Boh sľubuje zo svojej strany odpustenie hriechov, alebo doslovne „odpustenie dlhov“. Augustín chápe cirkevné sviatosti inak, ako je to všeobecne prijaté, vtedy ešte nikto nesformuloval tézy o siedmych sviatostiach. Vidí ich však v slove Božom a Božom konaní skrz všelijaké znaky, vrátane odriekavania Otčenáša. Lichnerov článok to dobre predstavuje a dokazuje. V tom istom na publikácie bohatom roku publikoval Miloš Lichner v časopise *Vera Theologica* zaujímavý článok o úlohe Svätého písma v živote teológa – rovnako na Augustínovom príklade. Jeho skúsenosť návratu po vypočutí náhodného povzbudenia k čítaniu, o čom píše vo *Vyznaniach*, ho viedlo k tomu, že Písmo sa stalo nielen zdrojom pestovania teológie, ale predovšetkým „teologického“ života. Autor analyzuje Augustínove výpovede a poukazuje, aký veľký to malo preňho význam. A správne usudzuje ak tvrdí, že: „teológ je vyzvaný nielen k výkladu Písma, ale aj aby sa mu podvolil a aby sa snažil chápať svoj život vo svetle Písma. Text v časopise *Viera a Život* podáva širší pohľad na patristické inšpirácie súčasnej teológie, trochu smerom línie otca Lubaca, ale jeho myšlienky sú zaujímavejšie, pretože súčasní teológovia ne-patrológovia si neuvedomujú, koľko „nových“ teologických myšlienok sa už dávno zrodilo v hlavách Otcov. A konečne posledná Lichnerova práca z tohto roku v rámci pluralizmu myslenia v starovekom kresťanstve.

Samozrejme píše o Augustínovi a táto štúdia veľmi dobre dopĺňa všetko, čo napísal o milosrdenstve a tolerancii, pretože ukazuje ako veľmi sa Augustín snažil byť vyvážený v pohľadoch na túto tému. Nielenže obhajoval miesto slabých a hriešnych v Cirkvi, ale zároveň sa pricieľil zhovievavosti voči zlu. Píše o „milosrdných“, ktorí zľahčujú Božie výstrahy a ľudské napomínanie, bezbreho veriacich v Božie odpustenie, čo vedie ľudí k čoraz väčším úpadkom a nie k prinavráteniu. V tomto texte sa autorovi podarilo dobre predstaviť Augustínove myslenie a to bez podľahnutia zmeniť akcent na svoju obľúbenú myšlienku, to jest Božiu trpezlivosť voči hriešnikom, ktorú zvyčajne nazýva toleranciou.

V tom istom roku vyšiel doktorát obhájený v Centre Sevres v roku 2011 – *Vers une ecclésiologie de la tolerantia*. Bola to práca, ktorá vo veľkej miere determinovala Lichnerove teologické záujmy. Preto je hodné venovať pozornosť jej hlavným myšlienkam. Autor začína tak, ako zvyčajne začínal sv. Augustín. To znamená opisom ekleziálnej situácie, ktorá provokuje venovať sa danej téme. Píše o hriechu v Cirkvi, o jej posvätnosti, ktorá výrazne zaniká pod nátlakom svedectiev o úpadku. Postrehol, že tento problém videl aj Augustín, nechcel však súhlasiť s rigoróznymi katharoi, ktorí jednoducho postulovali vylúčenie všetkých hriešnikov z Cirkvi. Nebol naklonený ani laxizmu. Vypracoval teda teoretické základy disciplinovanej tolerancie (*disciplinata patientia*). Kniha nie je jednoduchým štúdiom jedného termínu, akým by mohol byť *tolerantia*. Preto už v úvode analyzuje rôzne synonymá používané Augustínom na opísanie tej istej skutočnosti v rôznych aspektoch. Zoznam týchto synonym uvádza v prílohe. Rovnako v úvode autor predstavuje *status questionis* uvedením prác na tému tolerancie, ktoré sa objavili ešte predtým.

Východiskovým bodom pre Augustína, a touto cestou ide aj Miloš Lichner, je osoba Ježiša Krista a jeho posvätnosť. To je počiatok a základný kameň posvätnosti Cirkvi. Autor túto otázku ilustruje na základe *Enarrationis* k PS 148 a analyzuje základné texty o Kristovi – hlave Cirkvi.

Na základe niekoľkých vybraných prejavov autor poukazuje na to, že posvätnosť Cirkvi nie je východiskovým bodom ale cieľom. Realizuje sa a vyvíja. Nie je potom vôbec zvláštne, že sa výrazne neprejavuje od začiatku vo všetkých jej členoch. Augustín rozvíjal túto myšlienku so zástupcami pelagnianizmu, ktorí boli presvedčení, že nemajú hriechy. Uvádzal, že v samotnom Otčenáši výzva „odpušť nám naše viny“ poukazuje na predpoklad hriešnosti, z ktorej sa možno oslobodiť iba postupne.

V 2. kapitole sa autor zaoberá Cirkvou, ktorá pokrívá a trpezlivo znáša hriešnikov podporujúc ich. Cirkev na sebe nenesie hriešnikov ako nosil Jakub kožu zvierat, alegorizuje Augustín, ale jeho zmrzačenie, to že kríval, je práve obrazom Cirkvi, ktorá pokrívá pod tŕchou hriechov svojich členov. Avšak v tom spočíva krása Cirkvi, že sú zlí kresťania, ktorým môžu iní pomáhať prinavrátiť sa a tým sa môžu sami zdokonaľovať a podporovať biskupa v starostlivosti o tých slabých.

V 3. kapitole autor analyzuje výpovede Augustína o krste a Eucharistii v tej istej Cirkvi, to znamená poukazujúc na to, ako tie sviatosti pomáhajú slabým a hriešnym ľuďom v rozvoji. Ak je totiž milosť krstu jedna na celý život, tak milosť súvisiaca s Eucharistiou sa v človeku vyvíja postupne, akoby ho čoraz viac formovala v stotožnení sa s Kristom. Posledná kapitola, ako to vyplýva z prirodzeného usporiadania vecí, je venovaná eschatológii ako zhrnutiu času tolerancie. Celkovo je to dobrá kniha predstavujúca ekleziologické

Augustínove učenie z vážnej perspektívy a zároveň poskytujúca kľúč k čítaniu jeho iných textov.

V tejto práci Miloš Lichner priam nespočítateľne cituje Augustínove *Enarrationes in Psalmos*. Vyzerá to tak, že je to jeho obľúbené dielo tohto svätca. Nie je to vôbec zvláštne, keďže je to veľmi dôležitá zbierka homílií, ktorú Augustín veľmi úzkostlivo pripravoval. Lichner už v roku 2005 písal o biblicko-duchovnom charakteere tohto diela (licenciát z Paríža), v roku 2009 sa sústredil na komentár k Ps 118, v roku 2014 predstavil *Enarratio* k Ps 132 a v roku 2016 sa v tejto zbierke homílií venoval pojmu milosrdenstva. Zdôrazňuje, že podľa Augustína je vrcholom milosrdenstva smrť Krista na kríži, ktorý sa neustále podáva ľuďom ako „skutočný chlieb z neba“.

Rok 2015 priniesol latinsko-slovenské vydanie Augustínovho *De Catechizandis rudibus*, s obsiahlym úvodom, predstavujúcim toto dielo na pozadí iných katechéznych diel toho istého autora a kontext nevyhnutný na pochopenie tohto diela. Druhým textom je článok o rehol'nom živote podľa Augustína, o jeho pravidlách a hlavných odkazoch na túto tému. Tretím patristická exegéza Noeho príbehu a potopy v časopise *Nové horizonty*. V tom istom roku bol Lichner habilitovaný a zverejnil prácu *Kontextuálny pohľad na sviatosť krstu v sermones svätého Augustína*. K tomuto dielu som písal recenziu. Na tomto mieste zacytujem úryvok zo záveru vlastnej recenzie: „Autor zhromažďuje Augustínove myšlienky, predstavuje priebeh jeho učenia, často strhujúci a zvádžajúci vzhľadom na neobyčajný rétorický talent a všeobecnú inteligenciu biskupa z Hippa. Je to veľmi obohacujúce, pretože mnoho z Augustínovho učenia prešlo do katechizmu a cez prizmu jeho slov a celých trefných formulácií sa v Cirkvi naďalej interpretuje Zjavenie. Avšak autor uvádza, že nie vždy sa jeho učenie dá vyvodiť zo Zjavenia a to je veľmi dôležité.“

V roku 2016 sa objavil článok *Tolerantia pour les nouveaux baptisée*, v ktorom sa autor zaoberá Augustínovou rečou k novopokrsteným. Pozornosť venuje tomu, ako rečník prízvukuje morálny život kresťanov, hodnotu dobrého príkladu a škodlivosť zlého, ale píše aj o potrebe tolerancie voči slabým kresťanom, ktorí nestačia za ideálmi predstavovanými dobrými duchovnými. Je to aspekt, ktorému sa Lichner už venoval, avšak vzhľadom na to, že je v Augustínovom diele zriedkavo odhaľovaný, pretože zaniká medzi skôr prísnymi a priam idealistickými požiadavkami, treba sa mu venovať. Písal aj o milosrdenstve v *Enarrationes in Psalmos*, a publikoval preklad a spracovanie *Enchiridionu*.

Rok 2017 priniesol štúdiu *Piesne piesní*, v ktorej autor analyzuje Augustínove úvahy o tejto knihe v *Ecclesia peccatrum*, čo mu znova ponúka príležitosť zaoberať sa úlohou hriešnikov v Cirkvi. Vo spolupráci s Katarínou Korabovou sa ukázala aj nová obsiahla antológia patristických textov.

V poslednom roku vyšiel dôležitý článok o 80. Augustínovej homílii k Evanjeliu sv. Jána a o jej význame pre pochopenie teológie krstu a rovnako zaujímavý o eschatológii Gregora Veľkého. Autor zistil, že v Gregorovom prejave nachádzame celú latinskú tradíciu prednášky o posledných veciach, s výhradou, že viac ako iní, zdôrazňuje význam modlitby za mŕtvymi, zvlášť omši za obet'ami. To on zaviedol zvyk vykonávania tridsiatich omši za mŕtveho, čo – ako dosvedčuje príklad – pomohlo dokonca aj nečestnému mníchovi, ktorý zomrel bez toho, aby priznal schované tri zlaté mince. Posledným z článkov, s ktorým som mal možnosť sa oboznámiť, je text o Levovi I. a jeho teológii krstu. Zdôrazňuje v ňom význam Márie ako postavy Cirkvi a kristocentrizmu duchovnosti navrhovanej pápežom.

Už na začiatku som spomínal Lichnerove preklady ranokresťanských diel. Je ich oveľa viac. Napríklad antológia kanónických a teologických textov z roku 2015 a z roku 2016. Preklad veľmi dôležitého istologického textu Leva I., t.j. jeho *Listu Flavianovi* z roku 2014, ktorému prechádza obsiahly úvod predstavujúci kontext jeho vzniku s bohatou bibliografiou. Treba podotknúť, že tieto preklady sú vydávané s pôvodným textom, čo zvyšuje ich vedecký význam.

Okrem týchto prác je Miloš Lichner autorom mnohých vedeckých recenzií.

Jeho dielo je imponujúce a nemám pochybnosti o tom, aby bol Miloš Lichner vymenovaný za profesora. Jeho práce sú čoraz vyspelejšie. Vyberá si blízke témy, aby ich v každom novom spracovaní rozvinul a ukázal z inej strany. Augustín z Hippa, ktorý je už storočia zdrojom inšpirácie pre pokolenia filozofov a teológov je aj preňho významným zdrojom. Obsah diela tohto Otca Cirkvi nebol ešte vyčerpaný, pretože ho treba čítať v nových kontextoch a hľadať v ňom odpovede na nové otázky. Autor všetkých predstavených prác to práve robí. Je hodné pozornosti, že sa neobmedzuje iba na samotného Augustína a že zo svojho záujmu oňho nerobí pravidlo. Svedčia o tom preklady iných autorov ako aj mnohé články na iné témy.

V každom prípade navrhujem pripustenie kandidáta Miloša Lichnera k ďalším etapám procesu získania vedeckého stupňa profesor.

Henryk Pietras SJ
podpis